

140 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848

Revoluția Română de la 1848. Coordonate ale unității naționale

APOSTOL STAN

Revoluția română de la 1848 constituie o profundă și viguroasă manifestare social-politică desfășurată la scara întregului spațiu național. Ea se integrează proceselor similare continentale, marcind o linie despărțitoare între liberalismul și democratismul european întins pînă la Dunărea de Jos și absolutismul oriental otoman și țarist care-și disputa dominația asupra Principatelor române.

Deși națiunea română se afla divizată pe plan statal datorită vicisitudinilor externe, revoluția are la bază un viguros fond unitar afirmat îndeosebi prin conștiința națională vădită clar în principalele programe: petiția de la Blaj din 3/15 mai care relevă comunitatea cultural-lingvistică și economică a întregului spațiu românesc, proclamația de la Islaz care în preambul amintește că muntenii sînt o parte a unei națiuni de 8 milioane, alte manifeste bănățene, bucovinene și moldovene prin care populațiile respective se prezintă drept fragmente ale unei națiuni române întinsă în provinciile cunoscute¹. Drept urmare a conștiinței naționale, moldovenii, bucovinenii, bănățenii, transilvănenii etc. revendică dreptul de a fi numiți români, iar nu cu nume provinciale sau străine de olahi, vlahi, blachi etc.

Obiectivele mai mult sau mai puțin comune care animau lupta poporului român din toate provinciile istorice au generat formulări programatice cuprinzînd principii similare. Deși pe prim plan înscriu revendicări menite să răspundă unor nevoi de strictă acuitate, programele revoluției din Transilvania, Moldova și Țara Românească au introdus elemente similare care se completează reciproc, alcătuiind în ansamblu „prin alăturare programul unitar de luptă al românilor”². Prin noile revendicări și, mai ales, prin instituțiile preconizate a înlocui vechiul eșafodaj social-politic, programele revoluției române asigurau triumful burgheziei și al maselor populare, contribuind decisiv la accelerarea progresului material și spiritual al poporului român.

¹ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii* vol. I—II, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1982.

² Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848—1849* în „*Revoluția de la 1848 în țările române*”, Edit. Acad. R. S. România, București, 1974, p. 35, 38—54.

Prin faptul că porneau de la necesități mai mult sau mai puțin similare, se inspirau din același fond de idei specifice liberalismului și democratismului cu rădăcini în rindul maselor populare, mai ales al țărănimii, programele revoluției române dobîndesc astfel o trăsătură care le unește și le deosebește de alte proiecte europene. Ele reprezintă, atît în momentul 1848—1849, cit și ulterior, o experiență dar mai ales o zestre ideologică comună, un fond de idei din care se inspiră frunțașii poporului român din toate provinciile istorice.

Unele din programele revoluției s-au făurit prin consultări între diferiți frunțași ai poporului român, înscrind deziderate care sub o formă sau alta vizau interesele lui de ansamblu. În alte situații, pe baza cunoașterii frămîntărilor și evoluțiilor dintr-o anumită provincie, folosindu-se o experiență dată, se alcătuesc programe mai radicale, în concordanță cu modul cum soluționarea unor anumite probleme își găsisese formularea cea mai adecvată. Este concludentă influența exercitată de evenimentele din Transilvania asupra redactării programului revoluționar în Țara Românească prezentat la 9 iunie 1848 la Islaz, precum și modul în care frunțașii moldoveni mai ales prezenți la Blaj, în formulări programatice ulterioare, au înscris revendicări în concordanță cu sensul unor desfășurări ivite în Transilvania. O interconectare a intențiilor revoluționare, precum și a unor acțiuni politice cu caracter programatic, se poate observa pe tot parcursul revoluției³.

Dar, revoluția, indiferent de scopurile ei locale, a tins pe plan general la afirmarea națiunii române ca entitate politică distinctă. Românii din Moldova și Țara Românească și-au afirmat, mai întii, năzuința de consolidare a identității în raport cu puterile suzerană și protectoare care, prin dominația exercitată asupra Principatelor Române, limitau autonomia, încercînd să înăbușe dezvoltarea și modernizarea instituțiilor naționale, să stăvilească intensificarea legăturilor între toate provinciile românești, să limiteze circulația ideilor, oamenilor și chiar a mărfurilor între membrii unei comunități naționale distincte, omogene și animate de aspirații comune. În Transilvania, Banat, Bucovina și alte zone aflate sub dominația străină, unde românii nu posedau state autonome, iar administrația și în general funcțiile statului erau încredințate unor pături conducătoare aparținînd altor etnii, românii s-au pronunțat hotărît pentru suprimarea unor asemenea privilegii, tinzînd spre recunoașterea lor ca națiune politică. Printr-o asemenea revendicare, românii din Transilvania, Banat și Bucovina mai ales urmăreau în concordanță cu ponderea lor demografică copleșitoare, să transforme provinciile amintite în state românești.

În timpul desfășurărilor revoluționare, românii au arătat cu hotărîre faptul că, indiferent de provinciile istorice în care locuiau, între ei exista o serie de interese comune și împărtășeau sentimente identice care-i făceau să se simtă o națiune, o comunitate umană conștientă că avea de realizat aspirații similare. Muntenii, moldovenii și transilvănenii afirmau în toate ocaziile și prin toate mijloacele că se considerau nu comunități umane distincte, ci o singură națiune română, care sub raport demografic însumau un număr relativ mare de circa opt milioane locuitori. Conștiința apartenenței acestei populații la aceeași comunitate națională este atît de puternică și atît de profundă, încît ea apare obsedant în toate momentele și manifestările revoluționare, în toate provinciile românești. Ideii acestea că românii constituiau o națiune de opt milioane i se face o propagandă intensă și neconținută prin toate mediile specifice epocii, inclusiv în rîndul maselor populare⁴.

Afirmarea faptului că românii constituiau o națiune de opt milioane crea în rîndul locuitorilor o stare afectivă deosebită. Prin toate mijloacele de propagandă ale revoluției, cu precădere în Țara Românească, se demonstra că între românii din diferite provincii istorice exista nu numai o puternică atracție, ci și un sentiment de afecțiune și solidaritate. În temeiul acestuia, deși în

³ Apostol Stan, *Revoluția română de la 1848. Solidaritate și unitate națională*, Edit. Politică, București, 1987, p. 45—90.

⁴ *Ibidem*, p. 338 și urm.

fiecare provincie se urmăresc scopuri particulare, românii se bucurau de simpatia și concursul tuturor conaționalilor, de sprijinul acestora în caz de dificultăți greu surmontabile.

Sentimentul de naționalitate al românilor din Transilvania este atât de puternic și de profund încât, în împrejurările în care existența lor distinctă era negată, provoacă o puternică mobilizare în rindul maselor populare. Animate de frunțașii ei politici, acestea sînt antrenate într-o înverșunată luptă de rezistență împotriva tendințelor străine de nimicire, tocmai în temeiul apărării individualității naționale.

Pentru a stimula sentimentele de solidaritate, dar mai ales conștiința națională, în Banat, Transilvania și Țara Românească, unde desfășurările revoluționare antrenează participarea largă a maselor populare, se face o susținută propagandă politică în spiritul cultivării trecutului poporului român, mai ales a originii lui latine⁶. Adunările populare organizate cu participarea unui număr relativ mare de locuitori, presa revoluționară, precum și diferite alte documente se constituie în mărturii ale unei puternice conștiințe naționale, dezvoltată, dar mai ales întreținută, prin evocarea unor trăsături distinctive din trecutul poporului român, cu accentul pus pe faptul că se recunoștea ca o națiune latină la porțile Orientului, avînd de împlinit o misiune distinctă. Inoculîndu-se din trecut, mai ales fapte glorioase, prezentîndu-se acesta din perspectiva legăturilor lui cu Roma antică, a continuității și rezistenței împotriva adversarilor, românii apar în timpul revoluției de la 1848 ca o națiune mîndră nu numai de trecutul istoric, ci și, mai ales, conștientă de sarcinile care-i stăteau în față.

Apărîndu-și individualitatea, românii apar în fața popoarelor Europei ca o comunitate conștientă de misiunea pe care o avea de împlinit. La făurirea unei asemenea imagini au contribuit mai mulți factori. În notele și demersurile diplomatice întreprinse pe lângă puterile europene, emisarii ai revoluției vorbeau în numele unei națiuni române omogene și compacte de opt milioane de oameni, îndreptățită — în temeiul principiilor democratice — să se organizeze statul într-o entitate distinctă. Faptul că românii din toate provinciile, indiferent de stăpînirile străine, erau un întreg cu mii de afinități apare și în publicistica europeană, în aceea occidentală. Opinia publică internațională lua astfel cunoștință, prin articole și note inserate în presă, de trecutul istoric al unui popor numeros din sud-estul continentului european, de faptul că era însuflețit de puternice sentimente de solidaritate și unitate, luptînd hotărît împotriva opresiunii străine. Dacă în anii anteriori revoluției, ideea că românii reprezentau o națiune distinctă, conștientă de propria ei misiune, apare în publicistica europeană în mod sporadic și, prin urmare, fără ecou puternic în cercuri largi ale opiniei publice în timpul evenimentelor revoluționare ea s-a difuzat și chiar dezbătut larg.

Considerîndu-se o națiune omogenă, unitară și solidară, românii din toate provinciile, prin reprezentanții lor cei mai conștienți, încearcă o coordonare a activității politice spre a asigura succesul evenimentelor revoluționare. Pe baza conștiinței naționale, s-au conceput proiecte de declanșare a revoluției într-o provincie sau alta în interdependență cu mersul evenimentelor sau ajutoarelor care trebuiau reciproc acordate. La români, din cauza condițiilor externe diferite în care se găsea fiecare provincie, a mai multor straturi și suprapuneri de dominație, interese și interferențe care se armonizau sau se negau, datorită unor particularisme social-politice rezultate dintr-o viețuire separată seculară, n-a fost posibilă constituirea unei conduceri revoluționare la scară națională pentru declanșarea unei acțiuni dintr-un singur centru. S-a propus o asemenea strategie la Paris, moldovenii și muntenii reuniți în martie acolo hotărînd să acționeze în acest sens. Dar, o serie de evenimente survenite între timp, ca izbucnirea precipitată a revoluției în Moldova, au năruit acele intenții.

Dacă n-au avut în vedere declanșarea revoluției dintr-un singur centru în întregul lor spațiu, românii s-au bizuit pe folosirea forțelor revoluționare dintr-o provincie pentru descătușarea de opresiune într-o alta. Muntenii, de pildă, după ce în aprilie preconizaseră drept soluție pentru declanșarea revoluției folosirea grănicerilor români din Transilvania, și-au legat apoi

⁶ *Ibidem*, p. 359 și urm.

planurile insurecționale de desfășurare a adunării de la Blaj din 3/15 mai, ale cărei învălăminte le-au folosit din plin. Tot astfel moldovenii refugiați în Transilvania încearcă să folosească condițiile prielnice de aici în vederea extinderii revoluției în patria lor. Făurese astfel planul de declanșare a unei „invazii” revoluționare prin utilizarea unor detașamente de voluntari români care începuseră chiar a fi recrutați. Dar, dispoziții aspre ale guvernului maghiar puse în aplicare în iulie 48 de comisarul extraordinar al Transilvaniei⁶, împiedicau concretizarea acelor intenții. Faptul că încercau să folosească potențialul revoluționar al românilor din Transilvania în vederea reaprinderii revoluției în Moldova a constituit pentru ceilalți moldoveni o gravă culpă politică, dovada concretă a dacoromânismului de care erau bănuțiți, atrăgându-și din partea guvernului maghiar măsuri de expulzare. Obligați să părăsească centrele revoluționare românești din Transilvania și Banat, exilații moldoveni se regroupau, în fine, la Cernăuți, tot în Imperiul habsburgic, dar într-o zonă neatinsă de interesul guvernului maghiar. Se poate afirma categoric că Ungaria revoluționară a constituit obstacolul insurmontabil al concretizării proiectelor de extensiune a revoluției române dinspre Transilvania spre Moldova.

Revoluția din Țara Românească a avut posibilitatea să se transforme într-un centru de insurecționare a Moldovei. Presa din București, prin cuvântul unuia din secretarii guvernului, C. A. Rósetti, a pledat insistent și pasionant în acest sens, stîrnind entuziasmul muntenilor. N-a stîrnit însă în Moldova ecoul sperat, nu atât în mijlocul poporului care fusese într-o anumită măsură contaminat de noul regim din București, cât mai ales în rîndul boierilor conservatori. Se sugerase că moldovenii să adopte programul de la Islaz, dar boierii conservatori s-au dovedit mai preocupați de interesele lor individuale, de privilegiu. Este adevărat că erau paralizați, în frunte cu M. Sturdza, de avertismentul Rusiei de a ocupa țara, în caz de revoluție. În condițiile reticenței boierimii conservatoare din Moldova de a adopta programul de la Islaz, la București s-a preconizat chiar extensiunea revoluției prin „cucerire” prin trimiterea peste Milcov a unor forțe militare menite a paraliza aparatul represiv al lui M. Sturdza și a descătușa masele populare. A fost un pericol real, înțeles de Rusia, care, spre a-l evita, în iunie a ocupat Moldova năruind astfel planurile de „expansiune” revoluționară din centrul de la București.

În iarna, dar mai ales în primăvara lui 1849 s-au făurit îndeosebi de N. Bălcescu și Ion Ghica planuri de „invazie” revoluționară din Transilvania în Moldova și Țara Românească, încercîndu-se să se facă din oastea lui Avram Iancu, cantonată în zona munților Apuseni — în cazul în care guvernul maghiar ar fi consimțit la concesiile politice în favoarea românilor — axul întregii acțiuni de provocare a unui „război” popular împotriva ocupației țariste. Planul s-a izbit de reticența guvernului maghiar care — pînă în ultimele clipe ale existenței lui politice, în pofida primejdiilor la care era expus din partea oștilor de invazie ale Rusiei țariste — s-a cramponat pe pozițiile de nesocotire a intereselor naționale ale românilor din Transilvania, preferînd sucombarea politică sub loviturile contrarevoluționare ale țarului⁷.

Revoluția română, în izbucnire și desfășurare, a făcut deci să apară în prim plan un grup de revendicări care solicitau o soluționare primordială. Asta nu înseamnă că nuanța ei unitară era total estompată. Adunarea de la Blaj, de pildă, a fost pregătită dintr-o largă perspectivă dacoromână⁸. Tot astfel, în Țara Românească, propaganda politică internă și externă, precum și activitatea diplomatică erau efectuate în același spirit. Dar, datorită unor condiții particulare, a unor suprapuneri diferite de dominație externă, revoluția română dobîndea forme specifice de afirmare și manifestare. În Transilvania, dintr-o mișcare liberală și socială inițială, se transformă treptat într-o acțiune încremenată pentru afirmarea independenței naționale, adică pentru apărarea identității politice a românilor. Aceasta este ideea în jurul căreia se retransează

⁶ Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania, în anii 1848—1849*, vol. III, Cluj, 1946, p. 13—14.

⁷ Ap. Stan, *op. cit.*, p. 275, și urm.

⁸ *Documente privind revoluția de la 1848 în țările române*, Transilvaniek, vol. III, Edit. Acad. R. S. România, București, 1982, p. 224—225, 497, 566.

treptat revoluția, elementul ei caracteristic, căci aspectul ei social era mult diminuat de faptul că nobilimea maghiară, pentru a determina pe români să admită uniunea, cu toate că a tărgănat un anume timp, a consimțit în a doua parte a lui iunie să abolească iobăgia. Toate celelalte frământări sociale ulterioare au fost cauzate de o serie de diferende între nemeși și țărani asupra stăpînirii unor pămînturi răpite în trecut din fondul loturilor urbariale și revendicate în acele împrejurări.

Este de subliniat că în Banat, Crișana și Maramureș, părți integrate în regatul maghiar, asemenea rezolvări avuseseră loc încă din aprilie, conform legilor dietei maghiare. Lupta românilor din aceste părți se nuaușează în raport cu aceea a conaționalilor din Transilvania în sensul că se vedeau impetuos asaltați de veleitățile sîrbilor din Voivodina, proclamată stat în cadrul Imperiului habsburgic și desprinsă de Ungaria. Erau revendicați nu numai politic, ci și integrați deja sub raportul organizării instituțiilor cultural-confesionale. De aceea, prioritar pentru românii din Banat s-a situat lupta împotriva acestei tendințe sîrbești. Dintr-o asemenea perspectivă trebuie înțeleasă adunarea de la Lugoj din iunie organizată de Murgu cu concursul guvernului maghiar. Deci, în mai și iunie, nici românii din Banat nu merg alături de conaționalii din Transilvania, scopul lor prioritar fiind cel menționat, deosebit de cel proclamat la Blaj. Ei deja — încă din mai — fără a pune în discuție uniunea, intrucît făceau parte integrantă din Ungaria, încercaseră să se delimiteze cultural-confesional chiar și de unguri, solicitînd o serie de instituții specifice. Tinzînd să se separe de sîrbi, susțineau organizarea unui căpitănat, o entitate administrativ-militară care contrazicea ideea statului unitar maghiar, atrăgîndu-și criticile aspre ale lui Kossuth.

În Bucovina, începînd din iunie mai ales, românii tind să se separe de ruteni, să oprească procesul de asimilare efectuat de către aceștia, să-și organizeze instituții cultural-confesionale proprii și chiar să se proclame într-un ducat, o entitate administrativă în cadrul Imperiului habsburgic⁹.

În Principale, îndeosebi în Țara Românească națiunea română nu era oprimată de alte națiuni, nu era în pericol de a fi asimilată. Aici primordială era lupta pentru abolirea protectoratului țarist care înăbușea națiunea în ascensiunea ei, în împlinirea idealurilor, inclusiv aceea de unitate statală. Izbucnită ca o manifestare politico-socială de generoasă afirmare a unor principii liberale și democratice, revoluția s-a transformat, chiar din primele zile de manifestare, într-o înverșunată acțiune desfășurată pe multiple planuri, inclusiv diplomatic și militar, pentru apărarea autonomiei, pentru consacrarea dreptului de a face schimbări, încercîndu-se lichidarea protectoratului înăbușitor.

Dar dacă n-a fost posibilă provocarea și apoi extinderea revoluției dintr-un singur centru în întregul spațiu românesc — în ciuda mai multor încercări — s-a afirmat, în schimb, o puternică solidaritate națională în jurul unor desfășurări provinciale¹⁰.

Transilvănenii, prin intermediul foilor periodice care se bucurau de o largă circulație în toate provinciile naționale, contribuie la dezbaterea de idei în momentele premergătoare declanșării insurecției în Țara Românească. G. Barițiu introduce o serie de articole, unele din acestea fiind corespondențe de la București, printre care statutul internațional al Principatelor Române în raport cu puterile suzerană și protectoroare, tinzînd să demonstreze caracterul legitim al luptei pentru apărarea autonomiei statale și, implicit, dreptul Moldovei și Țării Românești de a-și schimba legislația, uzînd chiar de mijloace revoluționare. Aceleași foi brașovene, prin informațiile numeroase inserate cu privire mai ales la desfășurările din centrul Europei, au contribuit la ținerea la curent a locuitorilor din Principate cu evenimente excepționale, creînd o anumită stare de spirit favorabilă revoluției.

⁹ Cornelia Bodea, *1848 la români*, I, p. 608—610.

¹⁰ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 33 și urm., 149 și urm.

Dar muntenii mai beneficiază și de concursul profesorilor transilvăneni aflați la București. În relații de amicitie strinsă cu cei mai de seamă cărturari și oameni politici ai Țării Românești, la curent cu planurile urzite de aceștia pentru emanciparea socială și națională, ei participă la reuniuni politice în care-și expuneau părerea cu privire la nevoia și modalitatea de dezlănțuire a revoluției. Totodată, prin intermediul aceluiași profesori se crează un sistem de comunicație și schimb de idei între românii din Transilvania și cei din Țara Românească.

La rindul lor, românii din Transilvania, tocmai în faza cea mai aprinsă a căutării unei mai adecvate căi de luptă revoluționară, beneficiază de sugestii și sprijin din Țara Românească. Se știe că printre problemele importante care frământau pe fruntașii românilor din Transilvania înainte de convocarea adunării de la Blaj, pe prim plan se afla modalitatea în care trebuia acționat pentru împlinirea dezideratelor naționale, dacă era indicat să se accepte libertăți și drepturi social-politice în detrimentul renunțării la propria naționalitate sau dacă, dimpotrivă, toate celelalte revendicări trebuiau subordonate luptei pentru recunoașterea individualității distincte, a ridicării românilor la rangul de națiune întregitoare a Transilvaniei. Fruntașul politic care a înțeles cel mai bine prioritatea obiectivelor de luptă națională, personalitatea care se străduia să-i asigure un asemenea făgaș a fost Simion Bărnuțiu. Într-o asemenea fază a frământărilor politice, prin profesorii transilvăneni de la București, N. Bălcescu expedia sugestii pentru fruntașii transilvăneni.

Organizarea, dar mai ales desfășurarea adunării de la Blaj din 3—5/15—17 mai constituia un prilej de solidaritate națională, de consens între masele populare din Transilvania și conducătorii lor cu reprezentanți ai poporului român din celelalte provincii istorice¹¹. Fruntașii transilvăneni, pe lângă preocuparea de a asigura o participare masivă, îndeosebi a maselor țărănești, au avut în vedere ideea de a imprima unei asemenea reuniuni un caracter dacoromân. În acest sens, Adunarea de la Blaj a avut reprezentanți ai poporului român din toate provinciile și zonele aflate sub coroana habsburgică. Aceiași organizatori ai reuniunii amintite au tins să asigure prezența la Blaj și a unor moldoveni și munteni, în temeiul principiului de unitate și solidaritate națională. Se poate, astfel, observa că, în ciuda faptului că-și propuneau să definitiveze și mai ales să sancționeze un program prin care se urmărea transformarea românilor din Transilvania într-o națiune politică cu drepturi decisive în aparatul guvernamental și în instituții, organizatorii adunării de la Blaj au ținut să aibă drept martori și susținători morali reprezentanți din Moldova și Țara Românească.

La rindul lor, fruntașii mișcării naționale din Principate au văzut în reuniunea de la Blaj prefigurarea idealului de unitate românească. Presimțind însemnătatea deosebită a hotărârilor ce vor fi luate — dat fiind faptul că nu mult timp înaintea organizării ei avea loc un fructuos schimb de opinii — aceștia se lasă antrenaji într-un elan național stimulați și de profesorii transilvăneni din Principate. Așa se explică faptul că, adunarea de la Blaj din 3—5/15—17 mai are printre participanți, în afară de reprezentanți ai românilor din provinciile dominate de habsburgi, fruntași din Țara Românească și Moldova. Dacă moldovenii aflați la Blaj, în calitate de emigranți politici, se aflau în număr mai mare, muntenii, în schimb, își trimit doar câțiva oameni, printre care D. Brătianu. S-au aflat astfel acolo doar cei care au reușit să înșele vigilența autorităților lui G. Bibescu care, văzând în acea adunare o autentică manifestare națională, s-a temut de consecințele ei asupra regimului lui politic, căutând să îngrădească la maximum participarea chiar și a profesorilor transilvăneni nevoiți să treacă frontiera travestiți. Tocmai din cauza unor asemenea măsuri restrictive, N. Bălcescu, dornic să fie prezent la Blaj, nu reușea să dobândească pașaport.

În pofida acestor măsuri întreprinse nu numai de autoritățile lui G. Bibescu ci și de cele habsburgice, de a limita — în cazul în care nu se putea curma — participarea românilor din

¹¹ Victor Chereșteșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, E dit. politică, București, 1966, p. 526 și urm.

Principatele la adunarea de la Blaj, de a împiedica deci pe frunțașii mișcării naționale românești să delibereze în comun influența evenimentelor din Transilvania pe planul desfășurării revoluționare în toate provinciile istorice a fost considerabilă.

Contaminați de spiritul național care domina conștiința politică a românilor transilvăneni, românii moldoveni au abandonat atitudinea moderată inspirată cu precădere de teama unei invazii străine, preocupările mai mult sau mai puțin provinciale, puse exclusiv în interesul Moldovei, înțelegând necesitatea afirmării luptei efective pentru împlinirea unor idealuri mai mari de ordin național¹². O asemenea împrejurare explică metamorfoza survenită în conduita lor politică, faptul că acțiunile pe care și le propun sînt mai inspirate din acel ideal național afirmat cu atîta forță de reprezentanții românilor din Transilvania pe cîmpia Blajului.

Muntenii, după exemplul desfășurării adunării de la Blaj, organizează atît la sate, cit și mai ales la orașe reuniuni politice în care erau strînse mari contingente de oameni. În timpul acestora se prezenta programul revoluției, dîndu-se numeroase detalii asupra unor principii generale cărora locuitorii mai puțin instruiți nu le sesizau adevăratele înțelesuri. Totodată, același model — dat fiind că nu se izbutise constituirea și convocarea unor adunări reprezentative — slujea conducerii revoluției, atît din Țara Românească cit și din Transilvania, de a sancționa hotărîri importante, cărora li se conferea aprobarea maselor populare, concretizîndu-se în condițiile date principiul suveranității, dreptul tuturor locuitorilor de a aproba sau respinge dispozițiile adoptate.

Confruntînd unele acte aparținînd revoluției, se poate observa o asemănare izbiloare între formula jurămîntului adoptată de românii din Transilvania cu ocazia adunării de la Blaj și aceea utilizată de munteni, mai ales după cel de-al doilea complot contrarevoluționar, de la finele lui iunie. Este incontestabil că frunțașii revoluției de la București au preluat aproape integral textul jurămîntului, căuțînd prin solicitarea locuitorilor de a-l adopta, să facă din aceștia apărători mai vigilenți și mai activi ai regimului revoluționar.

La rîndul lor, românii transilvăneni folosesc într-o anumită măsură în lupta pentru apărarea existenței lor naționale experiența revoluției din Țara Românească. Este vorba de organizarea lor militară, cu deosebire a gărzilor naționale, care este tributară într-o anumită măsură modelului din Țara Românească, atît din timpul revoluției cit și din anii de renaștere și dezvoltare a armatei naționale realizată în perioada anterioară. Românii transilvăneni, în scopul dezvoltării sentimentelor patriotice și a elanului național, procură marșuri și cîntece specifice din Principatele Române, printre care un poem dedicat de C. Negruzzi lui Dragoș, care în condițiile revoluției, prin metamorforzare și adaptare, se transforma în marșul lui Iancu, devenit un autentic imn național, cu o puternică încărcătură emoțională.

Solidaritatea românească s-a adîncit efectiv în împrejurările desfășurării revoluționare. După triumful revoluției atît în Transilvania cit și în Țara Românească, între frunțașii națiunii române din cele două provincii au existat consultații permanente, circulația și schimbul de idei efectuîndu-se fie prin emisari speciali ca A. G. Golescu sau Ioan Maiorescu, de pildă, fie pe cale epistolară¹³. Asemenea contacte antrenează în fluxul lor și pe frunțașii românilor din Moldova care, fie din Transilvania — unde se află, un timp, ca emigranți — fie din Bucovina, unde și-au stabilit mai tîrziu reședința, demonstrează același interes în coordonarea activității desfășurate cu reprezentanți ai poporului român din Țara Românească, Transilvania sau Banat. Circulația și schimbul de idei substituiau un for național unificator preconizat a se înlăptui, în genul parlamentului german de la Frankfurt — , dar care n-a prins substanță din motive de oportunitate politică.

¹² Valerian Popovici, *Dezvoltarea mișcării revoluționare din Moldova după evenimentele din martie 1848*, în „Studii și cercetări științifice”, Iași, 1954, nr. 1—2.

¹³ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 110 și urm.

Prin intermediul Sibiului și Brașovului, grație activității unor fruntași români transilvăneni, guvernul revoluționar de la București stabilea două prețioase puncte de contact între el și emisarii politici trimiși cu misiuni speciale în Europa occidentală. Informații destinate unor asemenea reprezentanți ajungeau mai întâi la Sibiu sau Brașov, de unde erau, apoi, expediate la destinatari. La rindul lor, emisarii guvernului de la București, atunci când erau în penurie de informații referitoare la evenimentele din țară sau când voiau să urgenteze o legătură directă cu aceasta, recurgeau la concursul românilor din Transilvania, care prin Sibiu și Brașov reușeau să răspundă la solicitările efectuate.

După succesul revoluției în Țara Românească mai ales, foile brașovene se transformă într-o oglindă a noilor realități. Ele înregistrează evenimentele social-politice survenite, schimbările efectuate de conducerea revoluției, frământările și acțiunile contrarevoluționare organizate de reacțiune, atitudinea guvernului și a maselor populare față de amenințarea cu invazia străină, lupta pentru concretizarea programului revoluționar etc. Într-un cuvânt, periodicele transilvănene reflectă în mod amplu și profund desfășurările revoluționare din Țara Românească, contribuind la făurirea unei imagini complexe asupra infruntărilor social-politice. Importanța unor asemenea articole de presă este însă mult mai mare. Pentru că foile brașovene circulau în toate provinciile românești, se realiza pe o asemenea cale difuzarea concepțiilor și înfăptuirilor din Țara Românească în rindul unor categorii diferite de români, peste frontierele politice. În acest chip, numeroși cilitori din toate provinciile aveau ocazia să încerce puternice stări afective față de izbiștile unor conaționali, să-și dezvolte mai ales sentimentele de solidaritate și unitate.

Un aspect important al solidarității în timpul revoluției l-a constituit participarea efectivă a unor reprezentanți ai poporului român la evenimente survenite în alte provincii decît în acelea natale. O asemenea atitudine demonstrează existența unei puternice conștiințe naționale, în temeiul căreia anumite desfășurări provinciale erau considerate parte integrantă a revoluției române. Conform unei asemenea păreri se impunea ca reprezentanții cei mai înzestrați și cei mai cetezători ai națiunii din alte provincii să-și unească eforturile în vederea asigurării succesului revoluției în locul unde existau cele mai propice condiții.

Țara Românească s-a bucurat, astfel, de sprijinul unor fruntași transilvăneni și bănățeni care s-au alăturat efectiv efortului colectiv de emancipare socială și națională. Cei mai mulți dintre aceștia, activi participanți la pregătirea și dezlănțuirea insurecției din iunie, s-au ilustrat în diferite ipostaze ale luptei pentru instaurarea regimului revoluționar în Țara Românească. Transilvăneni și bănățeni, printre care Axente Sever, Nicolae Bălășescu, A. T. Laurian, Aaron Florian, Ioan și Vasile Maioreșcu, Constantin Roman, precum și mulți alții au contribuit la mobilizarea maselor populare sub stindardul revoluției, îndeplinind apoi o serie de activități, printre care aceea de comisari de propagandă. Ei au adus o mare contribuție la dezvoltarea conștiinței politice a maselor populare, dar mai ales la consolidarea sentimentelor acestora de solidaritate și unitate națională, comisarii de propagandă proveniți din rindul transilvănenilor și bănățenilor exaltînd puternic o asemenea stare de spirit, reinviînd prin activitatea lor trecutul istoric cu scopul de a arăta necesitatea unei fuziuni politice a întregului popor român. Este de subliniat că Comitetul național român de la Sibiu — organismul politic coordonator al românilor din Transilvania — urmărea cu atenție modul în care, pe diferite căi, se putea veni în ajutorul guvernului revoluționar de la București, sprijinind efectiv demersurile acestuia prin trimiterea de oameni mai ales, cînd împrejurări speciale impuneau o asemenea nevoie.

Pentru Țara Românească, chiar fruntași ai mișcării naționale din Moldova au constituit puncte importante de sprijin. Ion Ionescu de la Brad, în calitate de vicepreședinte al Comisiei proprietății de la București, s-a străduit să transpună principiul emancipării și împroprietăririi țăranilor proclamat de revoluție, într-un proiect de lege consimțit de ambele tabere aflate în conflict, țăranimea și marii proprietari. Alți moldoveni, mai ales din rindul ace-

lora aflați în emigrație la Paris, printre care poetul Vasile Alecsandri și V. Mălinescu, se rialiază eforturilor diplomatice întreprinse de emisarul guvernului revoluționar de la București, A. G. Golescu.

Munteni și moldoveni, într-o formă sau alta, participă direct la evenimente revoluționare din Bucovina, Banat și Transilvania. În acest sens, demn de menționat este, mai întâi, faptul că numeroși fruntași moldoveni, în vara anului 1848, s-au aflat în Transilvania, în relații cu conducătorii revoluției de aici, schimbând păreri, comunicând observații și integrându-se, uneori, în acțiuni politice. Tocmai din cauza unor asemenea relații de cooperare, autoritățile maghiare intervin în vederea îndepărtării exilaților moldoveni din Transilvania. În aceste condiții, ei sînt constrinși, cei mai mulți, să-și fixeze reședința în Bucovina¹⁴, unde contribuiau la reanimarea luptei naționale și, pornind de aici, încercau reaprinderea revoluției în Moldova. La rîndul lor, muntenii dovedesc același mare interes pentru susținerea revoluției dezlănțuită de românii din Imperiul habsburgic. Ei tind să influențeze mersul acesteia, mai întâi, cu concursul profesorilor transilvăneni care activau în Țara Românească. Prin intermediul unor asemenea elemente care acționează în momente diferite, în ambele provincii se realizează o comuniune la nivelul conducerii revoluției, o interpenetrare în idei.

După înăbușirea revoluției din Țara Românească, unii dintre cei mai de seamă fruntași din această provincie leagă toate speranțele de emancipare națională de lupta românilor din imperiul habsburgic. La finele lui septembrie 1848, împreună cu ofițeri din comandamentul oastei revoluționare reunită la Rîureni — după licențierea ei — Gheorghe Magheru trecea în Transilvania, dorind să-și pună serviciile în slujba cauzei naționale românești în această provincie¹⁵. Dar relațiile strînse dintre el și fruntașii români constituiți în Consiliul național cu sediul la Sibiu, planurile lui Magheru de a deveni un comandant național care-și propunea, printre altele, să reaprindă revoluția în Principate angajînd o acțiune împotriva ocupanților străini, îngrijorează autoritățile maghiare, dictînd expulzarea atît a acestuia, cit și a altor fruntași ai revoluției din Țara Românească.

În ciuda unor asemenea măsuri restrictive din partea guvernului maghiar care se străduia să neutralizeze tendințele de colaborare dintre fruntașii poporului român, în iarna dar mai ales primăvara anului 1849 N. Bălcescu, Gh. Magheru, C. Bolliac, Ion Ghica etc. depun eforturi stăruitoare pentru o schimbare de direcție în strategia luptei românilor din Transilvania. Plasîndu-se pe pozițiile apărării românilor ca entitate națională distinctă, în condițiile unei alianțe revoluționare maghiaro-polone îndreptată împotriva imperiilor habsburgic și țarist, dușmanii cei mai înverșunați ai națiunilor mici din centrul și sud-estul continentului european, N. Bălcescu mai ales, susținut de la Constantinopol de Ion Ghica, întreprindea demersuri pe lîngă autoritățile maghiare tinzînd să le convingă de a renunța la politica discriminatorie față de români prin recunoașterea existenței lor naționale, promiîndu-le, în schimb, cooperarea întregii națiuni române în lupta împotriva forțelor contrarevoluționare externe.

Bălcescu și alți adepți ai unei asemenea linii politice încearcă constituirea pe teritoriul provinciilor naționale de sub coroana habsburgică a unei legiuni române alcătuită din moldoveni, munteni și transilvăneni care să fie opusă Austriei și Rusiei, alături de maghiari și poloni. Totodată, aceleași proiecte croite de fruntași munteni prevedeau o schimbare de direcție și în lupta oastei revoluționare condusă de Avram Iancu. În cazul realizării unui acord cu autoritățile maghiare, aceasta ar fi trebuit să acționeze împotriva oștilor țariste din Moldova și Țara Românească, contribuînd astfel la extînderea revoluției în întregul spațiu geografic locuit de români. Numai că asemenea proiecte n-au găsit atenția cuvenită în tratativele purtate de N. Bălcescu cu fruntașii revoluției maghiare care continuau să nege, pînă în ultimele clipe, dreptul românilor din Transilvania la individualitate politică distinctă.

¹⁴ Teodor Bălan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina în 1848*, Sibiu, 1944.

¹⁵ Apostol Stan și Const. Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, Edit. științifică, București, 1969.

Spiritul de unitate națională al românilor în timpul revoluției s-a manifestat nu numai prin acțiuni de solidaritate, ci și prin revendicarea propriu-zisă a necesității unirii celor trei provincii românești pe calea integrării lor organice într-un singur stat unitar și independent. Dar, din cauza straturilor diferite de dominație, interese și interferențe externe, proiectele unificatoare care au circulat mult, în toate straturile sociale, s-au menținut în general sub formă de deziderat, nu s-au impus drept obiective ale practicii politice curente. Căci împlinirea acestora era condiționată de asigurarea prealabilă a unor revendicări elementare, cum erau independența națiunii române în Transilvania și autonomia Principatelor. Dacă proiectele unificatoare ar fi fost împinse pe prim plan înainte de vreme, s-ar fi creat mari adversități externe, încit revoluția ar fi suferit în fașă. Căci adversarii externi ai națiunii române erau mai mulți, venind din direcții diferite. Nu numai imperiile limitrofe otoman, țarist și habsburgic — cum se admite de regulă — erau adversarii hotărâți ai împlinirii proiectelor de unitate statală, ci chiar Ungaria revoluționară. În primul rând, în timpul revoluției, Austria nu mai conta ca forță opresivă, din moment ce surveniseră schimbări fundamentale sub raportul reorganizării instituțional — politice, monarhia alunecând ușor spre un sistem federal de națiuni libere. Evoluția aceasta a fost blocată de guvernul maghiar care, după ce și-a asigurat o largă marjă de libertate față de centru, de Viena deci, a pus pe tapet împlinirea idealului de stat unitar maghiar alcătuit pe temeiuri feudale, a pretins recurând chiar la forța ca românii, sîrbii și slovacii să renunțe la propria identitate, în schimbul unor libertăți politice individuale și al satisfacerii unor revendicări social-economice. Conducătorii maghiari, prin aceste veleități de dominație națională, s-au dovedit adversarii cei mai redutabili ai națiunii române din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. În atare condiții, națiunea română și-a organizat toate forțele pentru combaterea hotărâtă a unui asemenea pericol, alinându-se cu casa de Austria. Dar conducătorii din Principate, preocupați de neutralizarea Rusiei, adversarul principal al revoluției în Moldova și Țara Românească, nu erau atât de intransigenți față de guvernul maghiar pentru politica represivă promovată de acesta împotriva conaționalilor de peste munți, întrucât ei tindeau spre o alianță revoluționară central europeană spre a fi opusă Rusiei. Proiectele românești de stat național unitar și independent prind contururi concrete în împrejurări extraordinar de complexe. Se adoptă astfel, fie formula integrală a reuniunii tuturor provinciilor locuite de români — aflate sub dominația Austriei habsburgice, Rusiei țariste și Imperiului otoman, fie o formulă parțială, mai posibil de realizat, în împrejurările în care cei trei factori externi care se opuneau cu înverșunare împlinirii aspirațiilor naționale românești erau încă destul de puternici.

Condamnând intențiile dietei nobiliare din Cluj care fără consultarea românilor și împotriva voinței acestora voiau să proclame uniunea Transilvaniei cu Ungaria, cei peste 40 mii de reprezentanți ai lor reuniți la Blaj la 3—5 / 15—17 mai s-au pronunțat, dimpotrivă, pentru o integrare mai organică a provinciilor românești din Imperiul habsburgic cu Principatele dunărene. Ei chiar au exprimat voința unei unități politice prin deviza, „Vrem să ne unim cu Țara”¹⁶, adică cu Moldova și Țara Românească. Sub impresia unei asemenea manifestări, poetul Vasile Alecsandri aflându-se în Transilvania a scris și publicat în folie brașovene două poezii celebre *Către români* și *Hora Ardealului*, prin care națiunea română din toate provinciile era îndemnată să-și strângă rîndurile și, în condițiile revoluției, să realizeze un stat unitar sub numele de România.

Abordînd ideea constituirii statului național din perspectiva unei unități integrale, revoluționarii munteni își propuneau încă înainte de declanșarea insurecției, a forma „o republică dunăreană Dacoromână mare, întinsă”, compusă din toți românii, inclusiv din aceia „supuși la alte state”¹⁷. Era vorba deci de un plan de realizare a unui stat național care să în-

¹⁶ Vasile Netea, *L'unité nationale du peuple roumain dans les programmes et manifestations de la révolution de 1848*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, tom. XVII, 1978, nr. 3, p. 41

¹⁷ Const. Rezașevici și Valeriu Stan, *Memoriile istorice ale colonelului Ion Voinescu I un izvor înedit privitor la istoria politică a veacului al XX-lea. Fragmente referitoare la revoluția de la 1848*, în „Revista de istorie”, tom 31, 1978, nr. 5.

cludă în limitele lui teritoriale toate provinciile istorice românești. Era o idee cutezătoare, afirmată în împrejurările în care popoarele din Europa acționau energic, pentru organizarea lor în state naționale, luptând împotriva imperiilor absolutiste din centrul și răsăritul continentului. Izbucnind și triumfând revoluția în Țara Românească, o asemenea idee dobîndește o largă publicitate. La 8 iulie 1848, „Constituționalul” susținea că „toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români locuitori pe dinsele formează nația română, care cere să fie una și nedespărțită”¹⁸

Formula unității integrale a poporului român s-a difuzat în toate provinciile istorice, circulînd și printre alte etnii ale Transilvaniei, mai ales sași¹⁹ care exprimau ei înșiși nevoia constituirii unui stat național românesc, inclusiv din Moldova și Țara Românească și intrarea lui în relații confederative cu Austria care părea a se reorganiza pe baze naționale. Un stat național românesc — alcătuit din toate provinciile — în legături confederative cu Austria sau cu statul german proiectat a se construi — este susținut și de emisarul guvernului provizoriu al Țării Românești pe lângă Dieta de la Frankfurt, transilvăneanul Ioan Maiorescu²⁰. Era vorba deci de aplicarea formulei integrale de unitate statală a națiunii române și, totodată, de stabilirea unei legături speciale cu un puternic stat european organizat pe principii liberale, Germania — în care urma să-și găsească locul chiar Austria — în vederea dejucării presiunii exercitată de puterile contrarevoluționare din sud-estul continentului, Turcia și Rusia.

Dar o asemenea soluție era condiționată de factori greu de convertit în elemente favorabile. Deocamdată, după izbucnirea revoluției în Țara Românească, ideea care cîștigă teren este a unirii celor două Principate române. La 12 iunie 1848, „Pruncul român” editat de C. A. Rosetti lansa un manifest *Către frații noștri din Moldova* prin care se cerea unitate în lupta revoluționară în virtutea faptului că muntenii și moldovenii „sînt toți români, sînt frați, o singură nație”²¹. Unirea celor două ramuri ale poporului român va demobiliza dușmanii interni și externi ai revoluției și va face să triumfe România, numele care începea să circule tot mai accentuat pentru desemnarea statului național. Același ziar condus de C. A. Rosetti publica peste două săptămîni un alt articol, în care românii din Moldova erau invitați să răs- toarne pe Mihail Sturdza, dar mai ales să acționeze împreună cu muntenii pentru a constitui „un singur stat”, în virtutea faptului că alcătuiau o națiune. Numai cînd vor fi „un singur trup” precum erau „un singur suflet”, românii puteau să-și apere libertatea. Moldovenii erau îndemnați să se alăture muntenilor spre a forma „o singură Românie”²². La 19 iunie, începînd să editeze „Poporul suveran”, D. Bolintineanu adresa îndemnul la unirea „provinciilor române”²³. Tot astfel procedau „Constituționalul” la 8 iulie²⁴, iar la 13 iulie „Pruncul român” reafirma necesitatea unei acțiuni pentru unirea Moldovei cu Muntenia, în temeiul faptului că moldovenii și muntenii alcătuiau „o singură nație”. „România toată, această mare familie de frați, nu poate fi fericită, nu poate fi tare și puternică decît numai prin unire” prin care se va constitui „un stat mare”²⁵.

¹⁸ *Anul 1848 în Principatele române. Acte și documente* (în continuare, toate cele șase volume *An 1848*), vol. II, p. 139—140.

¹⁹ Victor Cheresiesiu, *op. cit.*, p. 341.

²⁰ N. Bănescu, și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui, 1811—1911*, București, 1912, p. 206—207, 211, 213, 387—400.

²¹ *An 1848*, I, p. 547—548.

²² *Ibidem*, II, p. 139—140.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 484—485.

„Poporul suveran” publica la 19 iulie articolul *Unirea Moldovei cu Țara Românească*²⁶ prin care se sublinia că în acel moment toate națiunile s-au trezit la viață politică, acționând nemijlocit pentru organizarea lor în state moderne și descătuseate de dominația străină. Revoluția care distrusese toate barierele separatismului politic feudal trebuia să asigure și poporului român un cadru statal unitar, concretizând un ideal nutrit de mari voievozi ca Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul mai ales. Românii erau chemați să lupte cu însuflețire pentru a desființa „cele bariere ce parcă s-au pus înadins ca să oprească frate pe frate a se îmbrățișa”. Proclamarea unității statale și constituirea României trebuia să și-o asume o Adunare națională reprezentativă.

O asemenea tendință a revoluției provoacă îngrijorarea imperiilor limitrofe mai ales. Ministerul de externe al Rusiei țariste, într-o notă din 19 iulie, condamnă revoluția din Țara Românească pentru că-și propusese să realizeze „Unirea celor două Principate într-un singur stat fără vreo legătură cu Rusia sau Poarta otomană”²⁷ Diplomația țaristă sesizează exact scopul suprem al luptei de emancipare a poporului român, anume acela de a constitui un stat național descătuseat de orice dominație străină.

Ideea statului național român este abordată sub raport programatic și de moldoveni. Exceptând cele două poeme menționate ale lui Vasile Alecsandri, editate în Transilvania după adunarea de la Blaj, în care națiunea română privită în ansamblu era chemată să reconstituie România, există două documente în care un asemenea ideal este inserat cu specificarea condițiilor concrete de îndeplinire. Este vorba, mai întâi, de *Principiile noastre pentru reformarea patriei* din 12/24 iunie 1848 de la Brașov²⁸, în care moldovenii emigranți, entuziasmați de adunarea de la Blaj, își propun să acționeze nemijlocit pentru unire, într-o primă etapă, a Moldovei cu Țara Românească, constituind nucleul unui puternic stat național român chemat să atragă în jurul lui, în împrejurări favorabile, și celelalte provincii aflate sub habsburgi. Revendicarea aceasta este, apoi, reluată și transpusă într-un alt program mai complet redactat sub pana lui M. Kogălniceanu în Bucovina, în august 1848, cunoscut sub numele de *Doctrina partidei naționale în Moldova*²⁹, în care unirea Principatelor era considerată cheia de boltă a întregului edificiu social-politic preconizat a se clădi pe temeiul principiilor revoluționare.

Animați de aceleași sentimente de solidaritate națională, românii din monarhia habsburgică, concomitent cu consolidarea lor ca element distinct în raport cu alte etnii, își îndreaptă și ei privirile spre conaționali din Principate, sperând după adunarea de la Blaj, în condiții prielnice pentru împlinirea unității statale a tuturor provinciilor din spațiul carpato-danubian. Realisti înșă, mai ales după înăbușirea revoluției din Principate de Rusia țaristă și Poarta otomană, românii din monarhia habsburgică întreprind eforturi susținute pe plan politic și militar, în vederea apărării și consolidării existenței lor naționale. Apărind și, apoi, organizând chiar Transilvania ca țară românească, ei fac să eșueze toate încercările de a le impune o dominație străină. În plus, tocmai rezistența înverșunată a oastei revoluționare comandată de Avram Iancu permitea, totodată, o serie de demersuri politice prin care se tindea la realizarea unei formațiuni statale care să cuprindă laolaltă pe toți românii din monarhia habsburgică. În iarna și primăvara anului 1849 mai ales, frunțași din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina făceau demersuri colective pe lângă Curtea de la Viena, insistând pentru ca românii de sub coroana habsburgică să dobândească dreptul de a se organiza într-o formațiune statală distinctă. Este ideea organizării unei „Români” într-un Imperiu habsburgic de națiuni federalizate care apare în împrejurările evenimentelor revoluționare din primăvara anului 1849, în neputința realizării integrale a unității poporului român, în condițiile în care Moldova și Țara Românească reîntraseră sub dominația Rusiei țariste și Porții otomane.

²⁶ *Ibidem*, p. 628.

²⁷ *Ibidem*, p. 609–610.

²⁸ Valerian Popovici, *op. cit.*, p. 442–449.

²⁹ *An 1848*, IV, p. 89–137.

O asemenea formulă politică prin care națiunea română din Austria ar fi făcut un pas decisiv înainte pe calea realizării unității de stat a întregului bloc etnic românesc era inacceptabilă nu numai pentru habsburgi, ci și pentru Rusia țaristă cu precădere. Considerentul acesta explică, printre altele, faptul că țarul a provocat din Moldova și Țara Românească intervenția militară și în Transilvania, în intenția de a nimici spiritul revoluționar care anima conștiința politică a popoarelor ameninșând tronurile și structurile absolutiste. Prin desfășurările, ideile și parțial unele încercări, revoluția română dovedise că tindea să întemeieze un stat național unitar și independent prin aplicarea principiului revoluționar al dreptului națiunilor de a se organiza ca entități statale distincte.

Nici una din formulele preconizate n-a fost realizată în timpul evenimentelor din 1848—1849 din cauza triumfului temporar al contrarevoluției dezlănțuită de marile imperii absolutiste din centrul și sud-estul Europei. Statul național român, în diferitele lui variante, exista însă puternic în inima și mintea poporului român, care în condiții favorabile, va relua lupta pentru concretizarea lui. El este atât de intens popularizat și difuzat, atât de vehiculat în Europa occidentală îndeosebi, încât numele de România devenea o expresie relativ cunoscută în cercuri largi ale opiniei publice înainte de configurarea ei în hărțile și în tratatele internaționale.

Revoluția română de la 1848 s-a soldat cu o sporire considerabilă a conștiinței naționale. Aceasta s-a datorat mai ales faptului că evenimentele desfășurate într-o provincie sau alta, din diferite motive, au provocat accentuarea contactului dintre membrii aceleiași comunități umane, antrenând chiar o circulație relativ mare de oameni care, evident, a contribuit la aprofundarea legăturilor directe în întregul spațiu carpato-danubian³⁰. Constrinși de împrejurări sau de interese personale, numeroși români din Banat, Transilvania, Bucovina, Moldova și Țara Românească precum și din alte zone geografice, își încrucișează pașii, trec frontiere arbitrare stabilite și se deplasează în provincii pe care pînă în acel moment le cunoscuseră din auzite sau din lecturi. Este un flux de călători în timpul revoluției cum n-a mai fost anterior, mai ales că de data aceasta el se manifestă din și în toate direcțiile.

Începutul unor asemenea contacte îl inaugurează, încă din primăvara anului 1848, după eșecul evenimentelor din martie de la Iași, românii moldoveni. Persecutați de autoritățile domnitorului Mihail Sturdza cei mai mulți dintre fruntașii mișcării naționale sînt constrinși să plece în exil. Ei se îndreaptă în primul rînd, spre alte provincii naționale, unde considerau că pot beneficia de ospitalitatea pe care o căutau. Alți moldoveni, veniți din Occident cu intenția de a participa la evenimentele revoluționare, constatau că erau declarați de autorități persoane indezirabile, neîngăduindu-li-se intrarea în țară. În aceste împrejurări, cei mai mulți dintre ei rămîn un timp mai ales în Transilvania, Banat și Bucovina, cunoscînd aici numeroase locuri, dar mai ales oameni, fruntași ai românilor din aceste provincii sau simpli săteni.

Emigrația dinspre Principate peste munți era apoi alimentată, începînd cu luna iunie 1848, de elementele boierimii din Țara Românească ostile revoluției care se stabiliau în Banat și Transilvania, mai ales la Orșova, Sibiu și Brașov, atât de teama evenimentelor revoluționare, cît și pentru a complota în voie împotriva noului regim instaurat. Un număr relativ mare de familii boierești din Țara Românească, în frunte cu fostul domnitor Gheorghe Bibescu, se află astfel în vara anului 1848 în provinciile românești din Imperiul habsburgic, stabilînd, evident, contacte și urmărind evenimentele, dar mai ales așteptînd intervenția externă în Țara Românească, și concomitent cu ea, lichidarea revoluției.

Provinciile românești din Imperiul habsburgic sînt însă locul predilect al emigrării, căutat și de fruntașii revoluției din Țara Românească. Încă înainte de declanșarea evenimentelor revoluționare vizînd răsturnarea vechiului regim, o parte dintre conducători, printre care

³⁰ Const. Căzănișteanu și Apostol Stăn, *Refugiați transilvăneni în Țara Românească în timpul revoluției de la 1848—1849* în „Studii” tom 23, 1970, nr. 3, p. 502 și urm.: *Documente privind revoluția de la 1848 în țările române, B, Țara Românească*, Edit. Acad. R. S. România, București, 1983, p. 255—332 passim.

I. Heliade Rădulescu, Gheorghe Magheru etc. spre a-și pune familiile în siguranță decid trimiterea lor în Transilvania, îndeosebi la Sibiu și Brașov. După intervenția străină în Țara Românească, în septembrie 1848, numeroase elemente care contribuiseră la declanșarea și desfășurarea revoluției, spre a scăpa de represiunea inițiată de oștile turco-ruse de ocupație, își găsesc refugiu în Transilvania și Banat. Foștii locotenenți domnești, I. Heliade Rădulescu, N. Goleșcu și Christian Tell, comandantul taberei militare de la Rîureni, generalul Magheru, precum și mulți alți fruntași amestecați în evenimentele revoluționare se regăsesc o bună bucată de timp în Transilvania și Banat. Sînt astfel puși în situația de a stabili contacte cu românii din aceste provincii, de a face relații și de a încredința chiar secrete în legătură cu evenimentele la care au participat activ. Toate aceste elemente care au condus revoluția din Țara Românească se bucură în Transilvania și Banat de o primire deosebită din partea populației românești, fapt care provoacă îngrijorare în rîndul autorităților maghiare. Tocmai din cauza unei strînse comunicări între fruntașii românilor din diferite provincii regăsiți în Transilvania, Banat și Bucovina, precum și din motivul că făureau proiecte comune de eliberare socială și națională, erau întreprinse măsuri hotărîte pentru expulzarea unor asemenea emigrați.

Dar grosul cel mai mare de emigrați îl furnizează Transilvania și Banatul în iarna și primăvara anului 1849, cînd numeroși locuitori din aceste provincii, din cauza evenimentelor, erau constrînși să ia calea pribegiei îndreptîndu-se, cum era firesc, spre provinciile surori Moldova și Țara Românească. Cîteva mii de pelerini sînt astfel puși în circulație, oameni cu stări sociale diferite, constrînși să-și aperse mai ales viața și să găsească un refugiu temporar la sud și la est de arcul carpatic. În Țara Românească mai ales, în posesia ocupației militare turco-ruse și a regimului instaurat de caimacanul C. Cantacuzino, refugiați din Transilvania și Banat s-au bucurat de toată ospitalitatea, fiind hrăniți și găzduiți în numeroase locuri, ocazie care, în ciuda vitregiei ei, lăsa destul loc și pentru manifestarea unor sentimente de afecțiune națională, de solidaritate și unitate. Numeroși transilvăneni și bănățeni sînt puși în situația de a cunoaște locuri, oameni, orașe mai mari, printre care chiar capitala Țării Românești, exilul lor avînd astfel și o latură pozitivă tocmai prin aprofundarea legăturilor dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților.

Evenimentele revoluționare desfășurate în cursul anilor 1848 — 1849 au creat fruntașilor poporului român din toate provinciile posibilități de contact și de călătorie dintr-un loc în altul înfînit mai numeroase decît cele efectuate anterior. Prin intermediul unor asemenea legături, personalități din Moldova ca V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Al. Cuza, N. Ionescu, Zaharia Moldovan, G. Sion, M. C. Epureanu, C. Negri etc. străbat astfel provinciile românești din Imperiul habsburgic consolidînd legăturile cu fruntașii românilor de aici. Tot astfel, muntenii N. Bălcescu, I. Heliade Rădulescu, frații Goleșcu, Gh. Magheru, Christian Tell, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu etc. parcurgeau locuri din Banat și Transilvania, reîntîlnind fruntași ai poporului român sau înnodînd noi relații și prietenii. Transilvănenii, bănățenii și bucovinenii, printre care S. Bărnuțiu, G. Barițiu, Aron Pumnul, Andrei Șaguna, frații Hurmuzaki etc. străbat și ei Principatele, sînt părtași la unele evenimente desfășurate aici, constatînd cît de puternice erau afinitățile care legau națiunea română într-un tot coerent.

Desfășurată deci în întregul spațiu național, inspirată din același fond politico-ideologic și grefată pe o puternică conștiință națională afirmată printr-o multitudine de modalități, revoluția română de la 1848 a dat glas unor profunde idealuri de emancipare de servituți feudale și de împroprietărire a țaranilor, de organizare instituțional-politică potrivit principiilor liberale și democratice. Axul ei unitar rezidă în climatul dacoromân în care a fost concepută și desfășurată, în afirmarea cu precădere a ideii de stat românesc modern clădit pe baza principiului naționalităților, a dreptului oricărei comunități umane omogene de a-și organiza viața de stat concordant cu voința ei. Numeroasele desfășurări provinciale ale revoluției menite a soluționa o serie de

contradicții specifice în scopul întregirii națiunii române în drepturile ei suverane, negate sau îngrădite diferit de la o provincie la alta, nu-i estompează coeziunea, ci-i conferă un caracter de unitate în diversitate.

Acțiuni românești după adunarea de la Blaj din septembrie 1848. Contribuții documentare

IOAN RANCA

Studierea documentelor aflate în păstrarea filialei noastre a evidențiat, cu tot mai multă stăruință, activitatea Prefecturii Cîmpiei Transilvane¹ încredințată autorității unor prefecti ca Alexandru Bătrineanu², Florian Micaș³, Nicolae Vlăduțiu⁴, care prin întinderea ei și prin numărul mare de români, a reprezentat o importantă unitate administrativă românească, cu o pondere apropiată de aceea a Prefecturii Auraria Gemină din Munții Apuseni, condusă de Avram Iancu.

Noi informații privind activitatea acestei unități teritorial-administrative românești, din toamna anului 1848 sînt oferite de protocolul de judecată, păstrat în actele Judelui Suprem al Scaunului Mureș⁵.

Evenimentele la care se referă documentele s-au petrecut după cea de-a treia Adunare de la Blaj, 15—26 septembrie pînă la începutul lunii noiembrie 1848.

Asupra acestor evenimente s-au făcut referiri și în alte lucrări, iar noutatea pe care o aduce documentul nu este organizarea Cîmpiei transilvane în tribunale și capitanate, fapt pus pe deplin în evidență, cit mai ales, participarea unora din tribuni la îndeplinirea programului stabilit la Adunarea de la Blaj de la 3/15 mai 1848 și activitatea desfășurată de cetele secuiești pentru anihilarea acțiunii de organizare a națiunii române în perioada menționată.

Centrul acestei acțiuni au fost tribunalele V, VI și VII, corespunzînd împărțirii consemnate în actul de numire ca prefect a lui Nicolae Vlăduțiu de la 11 decembrie 1848⁶, însumînd 30 de comune din mijlocul cîmpiei din jurul localității Riciu.

¹ Cu privire la organizarea administrației românești în Transilvania, vezi în principal: Liviu Maior, *Aspecte ale organizării administrației românești din anii 1848—1849 în Transilvania*, în AMN IV, 1967, p. 563—57; Liviu Ursuțiu, *un document privind organizarea administrativă a românilor în revoluția de la 1848 din Transilvania*, în AMN, VI, 1969, p. 593—611; Chiorean Ioan, *Documente inedite privind organizarea administrativă a românilor în revoluția de la 1848 din Transilvania*, în „În Memoriam Avram Iancu”, Comunicări științifice despre Avram Iancu și epoca sa, 5 septembrie 1972, Tîrgu Mureș, 1972, Traian Popa, *Monografia orașului Tîrgu Mureș*, Tîrgu Mureș, 1932.

² Ștefan Pascu, *Alexandru Chiorean alias Bătrineanu și rolul său în revoluția românilor ardeleni din anul 1848*, Edit. Asociațiunii ASTRA, 1939.

³ Ioan Ranca, *Captivitatea lui Florian Micaș la Tîrgu Mureș în 1898*, în „Marisia”, VII, 1977, p. 141—156.

⁴ Olteanu Ioan, *Momente din activitatea Prefecturii Cîmpiei. Nicolae Vlăduțiu (1818—1872)*, în „Apulum”, X, Alba Iulia, 1972; Petre Baciu, *Prefectul Cîmpiei Ardelene*, Edit. Litera, București, 1977.

⁵ Arh. St. Mureș, fond Scaunul Mureș, Jude Suprem, nr. 845/1948.

⁶ Chiorean Ioan, *loc. cit.*